CUMHURİYET TÜRKİYESİ'NDE HALKIN KÖKENİ

12 Mart 2026

Yıldırım Koç

Söylentiye göre 1993 yılındaki ziyareti sırasında Kırgız bir ozan Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı şu dizelerle karşılamıştı: "(Orta Asya'dan) At üstünde ve çekik gözlü gittiniz/ Uçakla ve mavi gözlü geri geldiniz." (Roy, O., *Yeni Orta Asya, Ya da Ulusların İmal Edilişi*, Metis Yay., İstanbul, 2000;262)

Cumhuriyet kurulduğunda devraldığı halkın yapısını ve Atatürk'ün yerleştirdiği Türk milliyetçiliğinin ırkçılıktan farkını anlayabilmede yukarıdaki ifade yararlıdır. Cumhuriyet kurulduğunda halkın büyük çoğunluğu Türktü, ancak bu Türkler, yüzyıllar önce Anadolu'ya gelen Türklere göre epey farklılaşmıştı. Mustafa Kemal Paşa, bu gerçeği çok iyi bildiği için, ırkçılığa karşı çıktı ve çağdaş bir millet anlayışıyla Türk kimliğini ve Türk milliyetçiliğini geliştirdi.

Anadolu'ya gelen Oğuz boyları Osmanlı Beyliği'ni kurunca ve yeni yeni bölgeleri fethedince, bu bölgelerin halklarını sürüp çıkarmadı. Birçok bölgede Bizans'ın baskısı ve vergilerinden bıkmış olan halk, çok daha adil davranan bu yeni devlete katıldı ve bir bölümü de Müslümanlığı kabul ederek Türkleşti. Binlerce yıldır bu topraklarda yaşayan insanlar, Müslümanlığı kabul ettiklerinde, Türk soylularla kolayca kaynaştı ve Türk kimliğinin parçası oldu.

Mustafa Kemal Paşa daha 1921 yılında günümüzdeki Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin ilk biçimini kurdurmuştu. 1 Ekim 1921 tarihinde Akkale'de "Eti Müzesi" veya diğer adıyla "Asar-ı Atika Müzesi" açıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın Sümerler, Hititler ve benzeri kadim halklar konusunda yaptırdığı çalışmalar da, bu halkların Anadolu'daki izlerinin hâlâ devam ediyor olmasındandı.

Osmanlı'nın devşirme sistemi de, halkımızın ırka ve "kan birliği"ne değil, kültür, gelenek, amaç birliğine dayalı bir Türk milleti oluşturmasının nedenlerinden biridir. Bugün hiçbir Türk, birkaç yüzyıl önce büyük büyük dedelerinden birinin bir hıristiyan devletinden çocuk yaşta devşirilmiş, Müslümanlaştırılmış, Türkleştirilmiş bir kapıkulu, bir yeniçeri veya cebeci olup olmadığını bilemez.

Kapıkulları, Osmanlı'nın sürekli ordusuydu ve devleti yöneten kadrolardı. Sürekli ordudan emekliye ayrılanlar da devletin temsilcileri (sipahiler) olarak belirli bölgeleri yönetiyor, halkın vergisini topluyor, bu vergiyle asker yetiştirip besliyor ve savaş çıktığında bu askerlerle birlikte savaşa katılıyordu.

Kapıkullarının kaynağı acemi ocağıydı. Acemi ocağının insan kaynağı ise, Osmanlı'nın ilk dönemlerinde pençik oğlanlarıydı. Pençik oğlanları, savaşlarda alınan esirlerin beşte biriydi. Bunlar "az bir bedel mukabilinde Osmanlı hudutları dahilindeki çiftçilerin hizmetlerine" verilirdi. "Bu suretle Anadolu'da İslam ve Türk terbiyesi görüp Türkçeyi öğrenerek yetişecek olan Pençik oğlanlarının orduda daha emniyetli şekilde hizmet edecekleri düşünülmüştü." Pençik oğlanları önceleri yalnızca Anadolu'ya gönderilirdi. "Ben padişah kuluyum, diye çiftlik sahibine kafa tutmayarak hizmet etmesi" için de, çiftçiye küçük bir bedel karşılığında satılmış gibi yapılırdı. Aynı uygulama daha sonraki yıllarda devşirmeler için de uygulandı.

Acemi ocağının ikinci kaynağı, devşirmelerdi. İhtiyaca göre, üç, beş ve bazen daha uzun bir zaman aralıklarıyla önceleri Rumeli'de yaşayan Hıristiyan halktan her 40 hane için bir oğlan çocuk devşiriliyordu. İlk başlarda, bugünkü Arnavutluk, Yunanistan, Adalar ve Bulgaristan'dan devşirme alınıyordu. Daha sonraki yıllarda, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Macaristan'dan da devşirme alındı. Aynı süreçte, Rumeli'deki Müslümanlardan ve Anadolu'daki Hıristiyanlardan da erkek çocuk devşirmesi yapıldı. Çocuklar, 8 – 15 ve bazen de 20 yaşına kadar devşiriliyordu. Yahudilerden ve Çingenelerden devşirme alınmıyordu. Ermeniler de devşirme sisteminin içindeydi.

Devşirilen çocuk, Türk çiftçilerinin yanında İslamiyeti, Türkçeyi ve adetleri öğrendikten sonra, acemi ocağına giriyordu. Buradan da, yeteneklerine göre, asker veya devlet görevlisi olup, en üst düzeylere kadar yükselebiliyordu. Bu çocukların geçmişleriyle tüm ilişkileri koparılıyordu. Yeniçeri olanlar, emekliliğe kadar evlenme hakkına sahip değildi. Kapıkulu, her açıdan devlete bağlıydı. Görev yaptığı yerin halkıyla ilişkisi asgari düzeydeydi.

Devşirme uygulaması, 15, 16 ve 17. yüzyıllarda 250 yıl kadar sistemli bir biçimde sürdürüldü.

Bu uygulama sürecinde devşirilen toplam çocuk sayısına ilişkin toplu veri bulunmamaktadır. Ancak, bazı yıllara ilişkin veriler vardır. Örneğin, 1573 yılında Balkanlar ve Anadolu'dan devşirilen çocuk sayısı 8000 idi. Evliya Çelebi de her yedi yılda bir 8000 çocuğun devşirildiğinden söz etmektedir. 1673 yılında ise yalnızca Yunanistan'da 3000 çocuk devşirildi. 250 yıl boyunca 4-7 yıllık dönemlerde 7-8 bin çocuğun devşirildiği düşünülürse, o zamanki Osmanlı nüfusu içinde önemli bir rakama ulaşılmaktadır. Bunlara, savaşta alınan esirler ile başka ülkelerdeki baskılardan kaçarak Osmanlı'ya sığınanlar ve daha önceden bu topraklarda yaşayanlar da eklenirse, Anadolu'nun nasıl bir ırksal karışım yaşadığı ortaya çıkacaktır. (Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları, Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı,* TTK Yay.VIII.Dizi, Ankara, 1984; Goodwin, Godfrey, *Yeniçeriler,* Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001)

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı döneminde, "devşirme" sistemiyle ülkeye getirilen on binlerce gencin, ülkede kalan savaş esirlerinin ve bu topraklara sığınan halkların Türkleştirildiği bir toplumsal yapı devraldı. Ayrıca, Anadolu topraklarında geçmişte varolan uygarlıklardan devralınan farklı kökenli halklar da oluşturulan çağdaş Türk milleti içinde eridi.

Osmanlı Devleti ve Anadolu, başka ülkelerde baskıyla karşılaşan halklar için de bir sığınma yeri oldu. Türk soyundan olmayan bazı halklar, Osmanlı Devleti'ne geldiklerinde, Türk ve Müslüman kimliğinin hakim olduğu bölgelerdeki halkla kaynaştı ve bunların bir bölümü bu kimlikleri zaman içinde benimsedi.

1853-1856 Kırım savaşı sonrasındaki on yıllık dönemde Kırım ve Kafkasya'dan 595 bin kişi Türkiye'ye göç etti. 1862 yılında Sırbistan'dan çekilme sonrasında çok sayıda Türk, varlıksız ve perişan bir biçimde Anadolu'ya sığındı. (Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, VI. Cilt, Islahat Fermanı Devri, 1856-1861*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1976;277-278)

1876-1896 döneminde 850 bin göçmenin geldiği tahmin edilmektedir. (Akbayır, N., "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devlet Nüfusu," *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Tarihi*, Cilt 5, İletişim Yay., İstanbul, 1985;1242)

Osmanlı Devleti toprak kaybettikçe, bu topraklarda yaşayan Müslümanların büyük bölümü Anadolu'ya göç etti. Özellikle Girit'te ve 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında Yunan işgali altına giren bölgelerde uygulanan zulüm nedeniyle, farklı etnisitelerden Müslümanların göçü, Anadolu'nun etnik yapısını daha da zenginleştirdi. Gelenler, zaman içinde, ülkedeki hakim toplum olan Türklerle kaynaştı ve Türkleşti. Bu dönemlerde farklı etnisitelerden insanların Türklüğü benimsemesi ve içselleştirmesinde, ortak dini inanç olan Müslümanlığın büyük katkısı oldu. Diğer bir deyişle, Müslümanlık, Türkleşmeyi kolaylaştırdı (Buna karşılık, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de Türk-İslam sentezi stratejisiyle, Müslüman kimliğinin Türk kimliğinin önüne geçirilmesine çalışıldı).

1915 Ermeni tehciri sırasında birçok çocuğun Türkler tarafından evlat edinildiği, birçok Ermeni kızın Müslüman yapılarak Türklerle evlendirildiği bilinmektedir. Bu insanlar da zaman içinde Türk ve Müslüman kimliğini içselleştirdi.

Padişahların anneleri konusunda yayımlanan bir çalışma da, Osmanlı sülalesinin genlerinde Türk ırkından gelen kısmın ne kadar az olduğunu göstermektedir (Meram, Ali Kemal*, Padişah Anaları, 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler*, 3. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 1996).

Anadolu Türkleri, temel konularda Türk soyundan gelen özelliklerini korurken ve ülkeye gelen farklı soylardan kişileri bu kimlik altına alıp dönüştürürken, bu katılımlardan kendisi de etkilendi, yapısını daha da zenginleştirdi ve özellikle 19. yüzyılda başka devletlerin hakimiyeti altında yaşayan Türklerden çeşitli açılardan farklılaştı. Kurtuluş Savaşı'nı veren Türkler, Sovyet Rusya hakimiyeti altındaki Türklerle aynı değildi. Osmanlı halkı 19. yüzyılın sonlarına böyle bir demografik ve toplumsal mirasla girdi.

Osmanlı'nın son dönemlerinde ülkede bir "millet" yaratabilmenin önündeki en önemli engellerden biri, emperyalist güçlerle işbirliği yaparak ülkeyi bölmek ve parçalamak için çaba gösteren etnisitelerdi.

Hınçak ve Taşnaksutyun örgütlerinin önderliğindeki Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne ihanet ederek Rus ordusu ile işbirliği yaptılar ve 1915 yılında tehcire tabi tutularak, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan bölgelere gönderildiler.

Osmanlı Rumlarının özellikle Ege Bölgesi'nde yaşayan kesimleri, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal ederek ülke içlerine doğru ilerleyen Yunan ordusuna katıldı. (Benlisoy, Foti, "1919-1922 Savaşında Yunan Ordusunda Anadolulu Rumlar: 'Eski Yunanistan'dan sizi kurtarmaya geldik aşağılık köpekler!' ", *Toplumsal Tarih*, Sayı 198, Haziran 2010;77-85) Yunan ordusunun Büyük Taarruz ile yenilmesinin ardından, orduda görev almış olan Osmanlı Rumları da Yunan ordusuyla birlikte ülkeyi terk etti.

Ardından, imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli Türk-Yunan Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol ile, Türkiye'de İstanbul belediye hudutları dışında yaşayan Rum-Ortodokslar ile Yunanistan'da Batı Trakya dışında yaşayan Müslümanlar mübadeleye tabi tutuldu. Bu anlaşma uyarınca 1923-1924 yıllarında Türkiye'den Yunanistan'a 1,5 milyon kişi göç etti. Yunanistan'dan gelenlerin sayısı da 379.913 idi. Ayrıca 1923-1933 döneminde Yunanistan'dan gelenler dışında 247.295 kişi Türkiye'ye geldi. 1923-1938 döneminde, Türkiye'ye gelen ve bir bölümü Türk soylu olmayan muhacir ve mültecilerin toplam sayısı 771.611 oldu. (Haldun Derin, *Türkiye'de Devletçilik*, İstanbul, 1940;35)

Bu gelişmeler sonrasında, Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımında halkın inançlara göre dağılımı aşağıdaki biçimde tespit edildi:

1927 nüfus sayımına göre nüfusun inanç gruplarına göre dağılımı

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
İSLAM	6.390.360	6.879.246	13.269.605
KATOLİK	19.542	19.969	39.511
PROTESTAN	3.681	2.977	6.658
ORTODOKS	47.546	62.359	109.905
ERMENİ	34.202	43.231	77.433
HIRİSTİYAN	11.041	13.266	24.307
MUSEVİ	38.103	43.769	81.872
DİĞER DİNLER	8.641	8.853	17.494
DİNSİZ VEYA DİNİ MEÇHUL	1.508	1.194	2.702

(Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, *Umumî Nüfus Tahriri, 28 Teşrinivel 1927, Fasikül 1, Mufassal Neticeler*, Yayın No.7, Ankara, 1929;LX)

Bu verilere göre, İslamların dışındaki en büyük grup, 110 bin kişiyle Ortodokslardı. Musevilerin sayısı 82 bin, Ermenilerin sayısı 77 bindi.

1927 nüfus sayımında, kişilerin anadilleri de sorulmuş ve sınıflandırılmıştı. Nüfusun anadillerine göre dağılımı, özellikle İslam nüfusun etnik kökenlerinin belirlenebilmesi açısından önemlidir. Nüfusun anadillerine göre dağılımı aşağıda sunulmaktadır:

1927 nüfus sayımına göre nüfusun anadil gruplarına göre dağılımı

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TÜRKÇE	5.655.603	6.122.207	11.777.810
RUMCA	52.987	66.835	119.822
ERMENİCE	28.460	36.285	64.745
FRANSIZCA	3.721	4.735	8.456
İTALYANCA	3.780	3.468	7.248
İNGİLİZCE	937	1.001	1.938
ARAPÇA	66.036	68.237	134.273
ACEMCE	1.114	573	1.687
YAHUDİCE	32.215	36.685	68.900
ÇERKESÇE	45.772	50.129	95.901
KÜRTÇE	580.690	603.756	1.184.446
TATARCA	5.214	6.251	11.465
ARNAVUTÇA	12.470	9.304	21.774
BULGARCA	11.214	9.340	20.554
DİĞER	54.411	56.058	110.469

(Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü,1929;LXXIV)

Anadili Türkçe olanlar, 11 milyon 778 binle, nüfusun çok büyük bölümünü oluşturuyordu. Anadili Kürtçe olanların sayısı 1 milyon 184 bindi. Anadili Arapça olanlar 134 bin kişi, Rumca olanlar 120 bin kişi, Çerkesçe olanlar 96 bin kişi ve Yahudice olanlar 69 bin kişiydi. Türkiye'de çok sayıda Gürcü ve Laz olmasına karşın, bu etnisitelerin Türklerle epeyce bütünleşmiş olmaları ve Osmanlı döneminde ayrılıkçı ve bölücü hareketlere katılmamış olmaları, anadilini Gürcüce ve Lazca olarak belirtenlerin sayısının çok düşük kalmasına ve listede ayrıca belirtilmemesine yol açmıştı.

Cumhuriyet döneminde Türk kimliğini ırka değil, kültür, dil, ortak çıkar ve amaca dayalı olarak benimseyen insanlar, Mustafa Kemal Paşa'nın stratejisi doğrultusunda, çağdaş ve çok gerçekçi bir anlayışla, Türk milletini oluşturdu. Kemalist milliyetçilik, Atatürk milliyetçiliği veya çağdaş Türk milliyetçiliği bu demografik miras üzerinde inşa edildi.